Achtste Boeck /

Byvoeghsel ofte aenhangh, inhoudende verscheyden Recepten ende Secreten leer goet, nut, ende profijtigh van den Apotheker geweten, in geene Boecken beschreven.

Maniere om *Cremor hordei* te maken, anders ghenoemt slijm van gerste.

NEemt een goet deel Gerste / suyvert de selve van alle stof ende onreynighept: Ziedt die in een ghenoeghsame quantiteyt waters / ende sommighe wallekens ghezoden hebbende / giet het water af / het welcke wat rostachtigh is gewozden / ende doet daer ander schoon klaer water by / laet dit t'samen met een lancksaem vier koocken / tot dat de Gerste t' eenemael plat is ghewozden / ende ghelijck een slijm / welcke koockinghe wel vijf ofte seven uren gheduert / naer dat de Gerste hart is / dese Gerste sult ghy met een houte lepel dooz een teems steken / den teems op een teple gheset / om het slijm van onder te ontfanghen. By dit slijm sult ghy doen wit Candy-suycker / ofte Bzoodt-suycker soo veel als 't van noode is / om soet te maken / insghelijcks wat Roose-water. Bewaert desen Cremoz in een schoone aerde pot in den Kelder / om van de selve alle daghen de Siecken soo veel in te gheven / als 't van noode is. Sommige mengelen / als sy het nu den Siecken ingeven / in een doit van een ey / ander ghepelde amandelen fijn ghestampt: is een seer goede medicijne vooz de ghene die uyt-ghedrooght zijn.

Maniere om Gerste-pap te maken.

NEemt een tinne lepel meer ofte min / nae dat ghy de Pap dick ofte dun wilt hebben/ fijne bloeme van ghepelde Gerste/ doet daer by een doiren van een Ey / ende soo veel wit Suycker als't van noode is/ om soet te maken: menghelt dit t'samen in een half pinte ofte wat min schoon klaer water / ende doet daer een stucksken Boter by / ende laet het t'samen een walleken op-zieden/ geduerighlijck omroerende/ op dat het niet en klontere. Van't bier ghedaen zijnde / menghelt daer onder wat Roose-water/ ende geeft het dus warme den Patient in. Om wat meer slaep te verwecken / ende de defluxien op te houden / wordt daer somtijdts van 't bier ghedaen zijnde/ een draghme ofte twee wit ghestampt Heul-zaet onder gemengelt: is seer goet voor de ghene die bloet spouwen en uytdroogen.

Maniere om Eycken Lombaert te maecken.

NEemt twee doiren van Eyeren / breeckt de selve met wit Suycker / soo veel als 't om soet te maken van noode is / ende ses oncen witte ende klare Wijn: stelt dit t'samen op het vier / gheduerighlijck omroerende / tot dat het wordt als een papken / van 't bier ghedaen zijnde / mengelt daer onder een tinne lepel Roose-water / ende gheeft het dus warm aen de Siecken.

Manie-

Maniere om Restauraet, ofte Consummaet te maecken.

NEemt een Kiecken / Hane of Hinne/weert van de selve het hooft / pooten / en alle vet/ kapt het in verscheyden stucken / doet in een steene kanne / de welcke ghy wel naeuwe boven sult toe-stoppen: dit sult ghy alderbest doen met een schoonen Vijnael / de breede kant afghebroken / wiens buyse ghy in den hals van de kanne sult steken / welcke ghy met stijf-pap / ende papier wel t'samen sult voeghen / soo datter gheene dampen uyt en konnen vliegen / dese kanne sult ghy dan stellen in Balneo Mariæ, dat is in water in een ander pot ghedaen / ende ses ofte seven uren laten zieden. Dan 't vier ghenomen zijnde / ontdoet het glas / ende giet de substantie uyt / het welcke het Kiecken van hem heeft ghegeven / welcke koudt wesende / als een Gelepe / stolt. Dese Gelepe wordt met hamelsop / ofte pet anders / dat de Sieckte aenghenaem is / ghemengelt / ende dus inghegheven. Sommighe voeghen tot een Haen een half pinte Rijnsche wijn / ende het binnenste van een Citroen / ende laten dit t'samen koocken / als boven / ende is meer lieffelijck als het voorgaende. Andere nemen een Kiecken / een stuck van een Hamelen bout / ende wat Kalf-vleesch / om meer ende stercker substantie ende vervolghens voedtsel te hebben.

Maniere om Expres te maken.

NEemt een Kiecken / ofte een stuck van een Hamelen bout / braet het selve aen een spit half / tot dat het van binnen t'eenemael door heet is. Doet dit dan in een schoonen doeck / en-

de perst het wel sterck uyt in de persse. Dit sap houdt zijnde / stolt / ende wordt als een Gelepe / ende wordt met hamel - sop / ofte yet anders / het welcke de Siecke aenghenaem is / vermengelt / ende om de natuere te verstercken / inghegheven / ofte wel sonder eenigh bywoeghsel als oock beyde de voorgaende.

Maniere om Colys te maecken.

NEemt den vorst van een ghebraden / ofte gezoden Kiecken ofte Cappoen/suyvert die van alle vellekens / stampt de selve dan met wat hamel-sop wel kleyn in een mortier / ende kleyn sijnde / menghelt dat in een kommeken half hamel - sop / half Verjuys/ en geeft het dus warm den siecken in. Soo het Verjuys de siecke niet en dient / doet dat met hamel-sop alleen. Een halve Citroen daer in ghedouwt / is seer goedt ende aenghenamer om te nutten

Maniere om Limonade te maecken.

NEemt een Citroen / schelt de geele schelle rontom af: snijdt dan die in ronde schijfkens / doet die in een kommeken oft schotel / en giet daer over ses oncen Rijnsche Wijn / en soo veel water en een tinne lepel Roose-water: doet dan daer by soo veel Vroodt suycker / als 't van noode is / om soet en aengenaem te maken van smake. Wilt ghy de siecke meer verstercken / menghelt daer onder Peerel - suycker.

Maniere om wijn Brulé te maecken.

NEemt een pot Fransche wijn/ set die in een tinne pot op heete kolen / ende doet daer by

by een vierendeel ofte wat meer Broot-suycker dry ofte vier Groffe-naghels / ende een weynighsken Caneel met een mes kleyn gesneden / ende als den Wijn tot de zoo toe is ghekomen / giet dan die pot in een ander / ende onder het gieten steeckt het vier daer in met een brandende papier. Dese ghebrande Wijn versterckt het herte / ende is goet voor de maghe / ende en klimt niet licht in het hooft / door dien de opklimmende gheesten uytghebrandt zijn.

Syroop van ghebrande Wijn.

NEemt gebrande Wijn / soo veel als't u beliest / doet daer in naer advenant ghepoesert wit Candy-suycker / stelt het op't vier / ende als het t'eenemael heet is ghewordden / steeckt het vier daer in / met een brandende papierken / ende laet het t'samen soo langhe branden / gheduerighlijck omroerende / tot dat het niet meer en brandt / ofte dick is als een Syroop / doet dan daer by een weynighsken Roose-water / ende ghebruyckt dit teghen de heeschept ofte verkoutheydt / comende uyt koude ofte flegmatijcke humeuren.

Maniere om Queen het gheheel

jaer door te bewaren, om de selve t'allen tijde te koocken, of Marmalade daer van te maken.

NEemt een groote pot / vat / ofte tonneken / vult het selve met Queen / de welcke niet t'eenemael gheel-rijpe en zijn. Giet daer over t'eenemael koudt eene heele stercke decoctie, ghemaeckt van schellen ende klockhuysen van Queen / ofte van verneutelde onderbleven ofte kleyne Queen in stucken gesneden / ende op dat

de Queen altijdt moghen met de selve decoctie overdeckt wesen/ ende in adobbe ligghen/ leght boven de selve een bedt met eenigh ghewichte/ ofte steenen daer op / ende sullen dus een ront jaer goet blijven / jae oock langher. Notteert/ hoe stercker ghy de decoctie maeckt / hoe meer jeughdigh ende smakelijck de Queen sullen blijven daeromme en spaert geene Queen in de decoctie. Ten tweeden / als ghy die wilt ghebruycken/ dat sy niet langhe uyt de adobbe moghen wesen / ofte anders worden sy swartachtigh.

Ireos ofte Violette-poeyer om in het lijnwaet te legghen, ende wiecken van wijn te maecken.

℞ Radicum ireos , Storacis calamitæ ana ℥iiii. Rosarum ℥vi. Maioranę, Florum lavendulæ ana ℥ii. Calami aromatici ℥i. s. Radicum cyperi , Garyophylorum ana ℥ i. misce fiat omnium pulvis grosso modo contusus.

Aqua odorifera sive damascena.

℞ Aquæ rosarum ℔ iiij. Aquæ lavendulæ ℔ viij. in quibus macerentur sequentia parum contusa, & sacculo raro imposita, rosarum, majoranæ ana ʒ ij. Storacis calamitæ ℥ s. moschi ℈ vj.

Welrieckende Ballen om te ghebruycken ten tijde van de Peste.

℞ Labdani ℥ iii. Storacis calamitæ ℥ ii. Garyophylo-

ryophylorum, radicum cyperi longi ana ʒ iij. Calami aromatici, Santali albi ana ʒ ij. Rosarum, Maioranæ ana ʒ i. moschi ℈ vi. misce s. a.

De Santels suit ghy eerst kleyn breecken / dan daer by doen den Calamus / Cypres-wortels / en Giroffenaghels / de selve kleyn ghebroken zijnde / doet daer by de Roosen / ende Majoreyne / ende zift het door eenen fijnen zift / met een weynigh van dit poeyer sult ghy de Muscus kleyn wrijven. Dan sult ghy den mortier ende stamper t' eenemael heet maken / ende in den selven den Labdanum ende Storax met wat Storax liquida, ende een weynigh wit Was met sommige druppelen ghesmolten / malareren ende sacht maken / dan sult ghy de bovenschreven poeyeren daer by doen / ende sterck stampende / een massa daer van maken / ende van de selve ronde ballen / hebbende in 't midden een doorgaende gat / die latende inde schaduwe drooghen.

Brandende welrieckende keerskens.

℞ Storacis calamitæ Carbonum tiliæ, vel alterius ligni ana ℥ iiii. Styracis liquidæ ℥ i. Benzoin ʒ vi. misce & cum mucilagine gummi tragacanthæ aqua rosarum extracto fiat massa, & ex illa candelæ pro suffitu.

Neemt Linde-kolen / want dat zijn de beste ofte gemeyne Backers kolen / stampt die / ende zift die fijn door / den Benzoin van ghelijcken: daer na sult ghy den mortier ende stamper t' eenemael heet maken / ende den Storax met Storax liquida t' samen malareren / ende sacht

maken: dan sult ghy de kolen en Benzoin daer onder menghelen / ende met Gomme tragantij met Roose-water ghesmolten/een pasta na veel slaens met den stamper daer van maken / ende van de selve langhe keerskens/ ende die laten in de schaduwe droogen: zijn uytnemende soet/ en soet van reucke.

Maniere om wel-rieckende Zeep te maecken.

℞ Saponis veneti ℔ii. Pulveris gariophyllorum & santali albi ana ℥i. Benzoin ℥ß. Moschi ℈ x. distemperentur cum aqua rosarum.

Neemt Veneetsche ofte Spaensche Zeepe / breeckt die inden mortier met Roose-water/ ende mengelt dan daer onder de voorghescheben poeyeren / ende maeckt daer van als een massa pillen / van de welcke ghy ronde ballen sult maecken / soo groot als't u belieft. Sommighe doen hier anders gheene poeyeren by / dan van witte Ireos - wortel: sommighe doender sommighe druppelen van Groffe - nagheles / ofte Spijck-olie by.

Maniere om stocxkens voor de tanden te maecken.

NEemt Malva - wortel, van de buytenste schorsse ghesuyvert / ghesneden lanck als een vingher/ soo veel als 't u belieft/ doet die in een nieuwe aerde pot / ende giet daer over anderhalf pont roode Wijn / Garanga chermes dry dragmen / Aluyn ende Drake - bloet van elcks een half once/ ende menghelet al t'samen/ ende stelt den pot op warme asschen / dickmaels omroe-

smoorende / tot dat de wortelen het root couleur hebben in-gedroncken. Wilt ghy daer dry aeskens muscus by doen / sullen te beter riecken drooght de wortels dan op / ende suyvert die van alle draeykens / ende bewaert die tot het gebruyck. Hebt gy weynigh wortelen mooght de quantiteyt van alles verminderen.

Maniere om Meé te maecken, *Aydromel vinosum.*

NEemt ses stoop witten Honig / en doet daer by twaelf stoop water: Laet dit t'samen so lange zieden / tot dat het niet meer en schuymt / het schuym geduerelijck af nemende. neemt het dan van 't vier / en laet het verkoelen / en doet het dan in een tonneken / en laet het sommige maenden ligghen / tot dat den smaeck van Honigh is vergaen / en klaer is geworden op dese maniere sult ghy een Mee bekomen en geel als een Spaensche Wijn / want het lange koocken maeckt de Mee roste. Sommighe om de Mee wijnachtiger te maken / doen daer wat Fransche Wijn by / ofte laten dat teeren op Moes van Spaensche Wijn.

Honigh-water, *Aqua mulsa Melicratum sive Hydromel.*

NEemt een deel Honigh / ende thien deelen water / ende koockt dat wat t'samen. Dese Aqua mulsa wordt oock Hydromel ghenoemt / dat is Mee / ende als de Doctoors in decoctien Hydromel voorschrijven / moet dese ghebruyckt worden / ten zy den Doctoor schreve Hydromel vinosum.

Oxy-

Oxycratum & Oxyrhodinum.

DEse twee saken worden somtijdts van de Doctoren door ghestreven. Oxycratum en is anders niet dan Azijn / en water. Oxyrhodinum is Roose - water en Azijn / somtijdts Olie van Roosen / en Azijn.

Vinum Chalybeatum, Stael - wijn.

℞ Limaturæ chalybis præparatæ ℔ ß. Vini rhenani ℔ iiij. Cinamomi, Garyophylorum, Radicum capparis ana ℥ ß. Macerentur simul loco calido tribus aut quatuor diebus, cola, & utere. vel ℞ limaturæ chalybis præparatæ ℥ i. Vini ℔ iii. macerentur simul quatuor diebus loco calido, cola, & utere hoc vinum est minus compositum, & minus efficax.

Colyrium Damanti.

℞ Sacchari candi ℥ ß. Tutiæ præparatæ ʒ ii. Lapidis calaminaris præparati ʒ vi. Aloës, Axungiæ vitri ana ʒ ii. Vitrioli albi ʒ i. ß. Sarcocollæ ʒ i. Camphoræ ʒ ß. Croci ℊ v. Aquæ rosarum, Fœniculi ana ℥ i. vini albi ℔ i. stent omnia simul in Infusione per aliquot dies loco calido, & ebullitione facta, colentur, & colatura servetur usui.

Dit Collyrium is te Gendt / ende te Cortrijcke seer in't ghebruyck tegen de gebreken der oogen / komende uyt het edel huys van de Damants van Cortrijck / waer van het oock sijn name heeft.

Aqua

Aqua Vitrioli ad oculos.

℞ Aquæ pulviæ ℔ iiii. Salis communis ℥ j. Vitrioli albi ℥ ſ. miſce omnia ſimul.

Dit water wordt uytnemende goet ghebonden teghen de ghebreken der ooghen.

Aqua Sublimata.

℞ Aquæ roſarum, Plantaginis ana ℔ ſ. ſublimati ʒ j. bulliant parum. Hæc deſcriptio plurimis nimis fortis cenſetur, ideo pro uncia una aquæ ſublimati ℈ ij. tantum ſumunt. Dit water wordt ghebruyckt teghen crauwagie / ende ghebreken des huyts.

Aqua Mellis.

℞ Mellis partes duas, arenæ ſicciſſimæ partem unam, indantur cucurbitæ amplæ dum octupla pars impleatur, & ſuperpoſito alembico vitreo, diſtilla in balneo ſicco.

Doet den Honigh ende zant t'ſamen in een groote kolve; maer en neemt maer ſoo veele / datter ſeven deelen der kolve ydel blijven / want anders ſoude den Honigh overloopen / om het welcke te beletten / wordt het zant daer by ghedaen: hoe wel ſommighe maeckende ſoo kleyn vier / dat het niet over en loopt / laten het zandt achter / ſtelt dan op de kolve een glaſen helm / ende ſet het in het zant / ende diſtilleert dat met een kleyn vier. Dit water wordt voor het waſſen des baerts ende des haprs ghebruyckt.

Denti-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf urn:nbn:de:hbz:061:2-134214-p0449-6 DFG

Dentifricium.

℞ Coralli rubri ℥ ij. Lapidis pumicis, Ossis sepiæ, sanguinis draconis ana ℥ j. Cinamomi radicum ireos, Aluminis, Granorum chermes ana ʒ ii. Gariophylorum ʒ i. Moschi ℊ vi. Mellis despumati ℔ i. s. misce in formam opiati.

Dentifricium Parisiense.

℞ Coralli rubri & albi, Cristalli ana ℥ ß. Sanguinis draconis ℥ i. ß. Lapidis pumicis ʒ vi. Gariophylorum, trium Santalorum ana ʒ iii. Moschi ℊ iii. Vini rubri ℥ iiii. Mellis despumati ℔ i. ℥ iii. misce in formam opiati.

Plaesterkens tegen de Tant-pijn

Neemt zwart Hermozijn, leght daer op sommige stuckkens suybere Mastix, douwt op den Mastix een psere stamper / soo heet ghemaeckt / dat door de hitte de Mastix kan smilten / ende aen het Hermozijn hanghen / ende aenplacken: smeert met den stamper den Mastix dunnekens plaester-wijs / ende kout gewozden zijnde / snijdt daer ronde plaesterkens af / ende wat warm ghemaeckt zijnde / leght die op den tempel ofte slagh van het hooft. Sommighe nemen in plaetse van Mastix Gummi tacamaci, ende is oock seer goedt.

Een ander maniere.

℞ Gummi elemni ℥ i. Terebinthinæ venetæ, Ceræ albæ, Mastiches, Sanguinis draconis ana ℥ ß. misce.

Neemt

Neemt t' eenemael suyver Gummi elemni, smilt de selve met het Was en Termentijn met een kleyn vierken: laeuw ghewoorden zijnde / menghelt daer onder den Mastix, en Sanguinis draconis fijn ghepoeyert / ende maeckt van dese menghelinghe ronde plaesterkens. Hebbe dickmaels beproeft / dat de Tant-pijn vergaet / den Tandt strijckende met het beenken van de dgye van een Padde.

Vnguentum ad scissuras Mamillarum.

℞ Florum calendulæ contusorum ℥ iiij. Butyri recentis insulsi ℔ j. coquantur simul ad succi ferme consumptionem, & colatum unguentum servetur usui.

Dese Salve is beproeft ende goet teghen de kloven der Tepelen / ende en kan de suyghende Kinderen gheen letsel doen.

Vnguentum ad Oculos.

℞ Tutiæ præparatæ, Olibani ana ʒ ij. Zingiberis ʒ i. fiat pulvis subtilissimus, & cum ℥ iiii. Unguenti rosati fiat unguentum, vel ℞ Tutiæ præparatæ, lapidis calaminaris præparati ana ʒ i. s. unguenti rosarum ℥ iii. misce.

Vnguentum ad Ambusta.

℞ Olei olivarum ℔ i. Ceræ flavæ ℥ i. coquantur simul ad formam unguenti.

Roockt eerst de Olie / doet dan daer by het Was in kleyne stuckens gekapt / ende laet het t' samen

t' samen koocken / tot dat het dick wordt als een Salve / de proeve op het averechte van den mortier nemende. Dese Salve is uytnemende goet teghen alle soorte van verbrandtheydt / mij van een Doctor Medicus, als een groot secreet ghegheven / het welck ick dus hebbe bevonden / welcke ghy aldus sult ghebruycken: Neemt een graeu papier / wijft dat tusschen de handen / op dat het selve sachter mach worden / smeert op het selve de voornoemde Salve / ende leght dit plaester op de verbrandtheydt / bindt het met doeckens vast / op dat het niet af en valle / ende vernieuwt het selve tweemael des daeghs. Is't sake dat de ghequetste deelen veel materie gheven / wascht die met warme soete melck. Soo verre het vleesch te veel wast / stroyt daer wat ghebrande Alupn op / ende op dese maniere volhert tot den eynde / dat de partijen t' eenemael ghenesen zijn.

Butyrum Saturni, ofte *nutritum* van loot.

NEemt Menie een pondt / witten stercken Wijn-Azijn een pinte / menghelt dese twee saken t' samen / ende stelt het selve op laeuwe asschen 24 uren / somwijlen omroerende / daer na sult ghy den Azijn afgieten / ende filtreren. Hier van sult ghy een deel nemen / ende dan soo veel Olie van Olijven by doen / ende t' samen in den mortier langhen tijdt roeren / ende sal worden dick / wit ende rieckende als een boter. Andere doen dit aldus / ende veel beter / sy calcineren het loot / 't selve doende in een aerde ofte yserre pot / ghesmolten zijnde / nemen de vettigheydt boven af / ende vermeerderen dan het vier / soo dat den pot komt te gloeyen / gheduerighlijck met een spatel omroerende / tot dat

alle

alle het loot in graen poeyer verandert / by dit poeyer doen ghedistilleerden Azijn / en te weycke ghestelt hebbende / als boven / filtreren 't selve / 't welck sommighe / maer qualijck / Olie van loot noemen / hier by doen sy Olie van Roosen / ende roeren dat soo langhe om / tot dat het als een salve dick wordt / welcke salve ofte boter is een bysonder remedie om te versoeten de pijne des Flerezijns / en teghen de Roosen.

Vnguentum ad Scabium.

℞ Unguenti nutriti ℥ iiij. Argenti vivi subtilissime pulverisati ℈ ii. misce.

Naer dat den Patient gepurgeert ende ghelaten is / strijckt hem dry ofte vier mael daeghs t'eenemael dunnekens met de bovenschreven salve / ende hoe vuyl ende hoe veel de crauwagie is / sult in acht ofte thien dagen ghenesen wesen / hoe wel de drooghe crauwagie somwijlen wat langer aenloopt; maer als't al vergaen is / moet den Patient noch eens purgeren / op dat het niet weder en kome. Als geene remedien gheholpen en hebben / hebbe hier mede alle crauwagien genesen; maer en vermindert / nochte en vermeerdert het ghewichte van het Sublimaet niet.

Olie teghen de dovigheydt van witten Ajuyn.

NEemt Olie van bittere Amandelen / en Olie van Rupte / sap van witten Ajuyn van elck even veel / laet dit t'samen zieden tot dat de vochtighept verzoden is. Dese Olie sult ghy met een tinne lepel ofte met een penneken dry ofte vier druppelen soo warm als men kan ver-

dragen / inde oore laten druppen / stoppende dan die met Catoen ofte wolle met de riecke / ende doet dit tweemael daeghs. Hier mede zijn verscheyden die lange doof hadden geweest / genesen.

Remedie om de Exter-ooghen te ghenesen.

DOet eerst voor al de Exter-oogen uyt-snijden / ende leght dan daer op een vette plaester van Gratia Dei, vernieuwt die plaester alle acht daghen tot ses weecken langh / ofte meer / dit sal de Exter-oogen het wassen benemen / ofte soo sy wassen / soo sacht maken dat ghy die met de nagelen sult konnen uyt-trecken. Maer noteert dit / sal beter succederen in den Somer / als de voeten zweeten / dan in de Winter / hier mede zijn de Exter ooghen vergaen / die daer 35. jaer mede hadden ghequelt geweest.

Maniere om de ghescheurtheyt te ghenesen, namentlijck der kinderen ende jonghe lieden.

NEemt een pot roode wijn / koockt inde selve een halve once Granaet-schellen / ende soo veel Cypres-nootjes grof ghestampt / dit wat ghezoden hebbende / doet daer by Murtus ende Sumach-zaet oock wat ghestampt / van elckx dry dragmen / naer dat dit wat ghezoden heeft / doet daer by Succus hypocistidis, en Acaciæ, van elckx twee dragmen / roode Roosen / en Balaustia-bloemen van elckx een halve handt vol / dese een walleken twee ofte dry ghezoden hebbende / neemt het van't vier / ende laet het koel worden / ende giet het dan door / het merch

wel

wel uyt-perssende. Doet den Patient op sijn rugghe ligghen / ende dese decoctie warm ghemaeckt zijnde / douwt daer in een spongie / ofte een dicke Wolle lap / ende stooft daer mede de plaetse der breucke / daer nae neemt een doecxken thien ofte twaelf dobbel / steeckt die in de selve decoctie; ende wat uytghedout wesende / leght die t' eenemael warm daer op / ende gordt den Patient met den bandt soo sterck als hy kan verdraghen / hernieuwt die dry ofte viermael daeghs / vijf ofte ses daghen achter een. Neemt dan de wortel van Symphytum majus, Walwortel ghenoemt / wascht die wel schoon / ende schrabt met een mes al de zwartigheydt af / stampt die dan in een steenen mortier / ende sal worden als een slijm; dit slijm sult ghy op een honts-leerken breyen soo groot als de gescheurtheyt is / soo dick als een oortjen / ende warm op de breucke legghen / ende sommighe Compressen daer op legghende / sult den bandt soo sterck toesluyten / als den Patient kan verdraghen / ende continueert dit dry ofte vier weecken / kondt ghy den Patient / namentlijck is hy out / veerthien daghen in zijn bedde plat op zijn rugghe houden ligghen / sal sekerder ghenesen. Doch hebbe diversche kinderen sonder legghen met dese remedie ghenesen / jae oock Jonghmans die meer dan vijf- en-twintigh jaer oudt waren / jae sommige zijn genesen geweest alleen door de decoctie: maer als men ghenesen is / moet men tot versekeringhe den bandt noch een jaer draghen.

Maniere om te ghenesen de Water-sucht.

IN den eersten sult den Patient ingheven/ om de verstoptheydt van de Lever ende Milte te weeren/ een Apozema aperiens, en purgans, daer nae sult hem alle weken gheven ses dzaghmen / ofte een half once sap van blaeuwen Iris/ dat zijn blaeuwe Lelie - wortelen / daer by doende wat Suycker/ ende sommige druppelen Caneelwater / de andere daghen sal hy's mozghens nuchter / ende's achternoens ten vier uren/ ende's avondts als hy slape gaet/ van de naevolghende Conserve/ de grootte van een hase-note ofte wat meer / in-nemen/ ende onder den dagh sal hy somtijts een Tablette van Species diacuminij ghemaeckt / in-nemen. Met dese remedie hebbe te Brugghe in het Gasthuys / dooz ozdonnantie van Doctoz Raepaert, verscheyden sieu ghenesen ; hebbende buycken soo groot als tonnen / te Weenen in Oostenrijck / te Gendt / ende elders zijnder verscheyden dooz dese remedie ghenesen. De Apozema maeckt bereyt / ende opent de verstoptheydt / het blaeu Lelie - sap dzijft het water uyt/ soo van boven/als van onder / ende dooz de urine / de Tabletten / midts datter altijt winden met zijn gemengelt/ jaeght die af / ende verstercken de maghe / de conserve sterckt de Lever / ende gheeft haer wederom de hitte om goedt bloedt te maecken / die dese is : Neemt oude Triakel/wesende over de vier jaren een once / oude Metridaet een once en half Diazcordium fracastorii twee oncen / menghelt dit t' samen.

Won-

Wonderlijcke Remedien teghen de Peste.

SOo haest als ghy ghewaer wordt datter iemant met de Peste is besmet / gheeft hem in twee dragmen Triakel / wesende ouer de vier jaren oudt / met een julep van vier onceen Cardus benedictus water, ende een once Syroop van Limoenen / laet hem daer mede zweeten / ende gheeft hem daer na goet voedtsel / op dat hy sijne krachten mach behouden / berept hem met Citroen-sap / Verjuys / etc. Bevindt hy binnen acht uren gheene beternisse / geeft hem in een halve once Triakel / en laet hem wederom zweeten / ende daer naer wederom goeds voedtsel / berept wederom als voozen ghevende hem groote cordiale Juleppen te drincken. Bevindt ghy wederom naer acht uren gheene ofte weynighe beternisse / gheeft hem wederom voor de derde reyse oude Triakel in het ghewichte van ses dragmen / laet hem wederom zweeten / hem ghevende daer nae goet voedtsel als voozen / ende groote cordiale Juleppen / om het lichaem te verkoelen. Met dese remedie schreef my een seker Doctoor / dat hy alle menschen genesen hadde / die dese remedien in tijdts hadden ghebruyckt: Ick op sijn woordt betrouwende / hebbe de selve remedie gebruyckt aen een die alsoo veel als gedespereert was / die daer mede de doot is ontkomen / en noch tegenwoordich leeft met verwonderinge van andere Doctoren / die dese quantiteyt van Triakel niet en dorsten toestemmen; maer men moet ghedachtigh wesen het seggen van Hippocrates in sijne Aphorismen; In summis morbis summæ exquisite curationes optimæ sunt: ende Galenus, ad ultimos morbos ultima prorsus remedia valere.

Remedie voor geswollen knien

namentlijck als dit komt van knielen.

DEn Chirurgijn van de Reyne Mere de France, door dat ick hem van sijne kracuwagie / die hy / noch niemant en hadde konnen genesen / door mijne salve boven beschreven: genesen hadde; heeft my dese remedie voor een vergeldinghe ghegeven / daer ick tot my toe alle dierghelijcke ghezwollen knien ghenesen hebbe: Neemt Diapalma en Emplastrum album coctum; van elcks even veel / maeckt hier van op een wit leerken / soo groot als de knie is / een het plaester een oortjen dick / laet het selve daer 10. oft 12. dagen op ligghen / soo het gezwil niet en is vergaen schrabt de salve af ende spreyt daer wederom nieuwe salve / als voorzen op / ende sal het ghezwil t'eenemael weech nemen.

Maniere om het Pleuris ofte

Pleuresye te ghenesen.

NEemt de wortel van groote klisse / Lappa major ghenaemt / ende niet Lappa minor, die wel schoon ghewasschen wesende / snijdt die in ronde schijfkens / ende laet die in de schaduwe / ende niet inde Sonne droogen / ende stampt die tot een fijn poeyer / ende gheeft den Patient hier van een dragme in met eenighe bequame vattighejdt / alwaer het oock kleyn bier / ende sal in korten tijdt van de Pleuresye ghenesen worden sonder bloet-latinge / jae met dese wortel zijnder genesen op seer korten tijt die van de Doctoors ghedispereert waren. De Historie van China heeft / dat de Meditijns de Pleure-

sye

spe aldaer ghenesen sonder bloet laten; maer oft dese remedie van daer gekomen is/ en weet ick niet. Sommighe segghen/ dat twee draghmen ghepoeyerde Colle-bloemen / dat is Papaver erraticum, het selve doen. Noteert / de Klisse-wortel moet uyt de aerde ghedaen worden ontrent de volle Mane van Mey,

Wonderlijcke Remedie om water te lossen die niet lossen en kan.

NEemt het binnenste schelleken van de Okernote/ het welcke de kerne in viere verdeylt / poeyert het selve heel fijn/ gedrooght sijnde/ ende geeft dit in het gewichte van een goude kroone / oft wat min / met een roomer Rijnsche ofte Fransche wijn. Probatum sæpius,

Maniere om Corosijf, dat is Ruptorium te maecken.

NEemt de aldersterckste zeep-zieders Looghe twee pondt / koockt die in een aerde panneken / tot dat sy begint t'eenemael dick te worden / doet dan daer by een half once Argentum vivum sublimatum heel fijn gepoeyert/ sieft dit dan wederom / tot dat het hart is als een steen / gheduerighlijck omroerende / nemende de proeve op het averechte van den Mortier/ maeckt dan met een rassigheyt kleyne stuckkens daer van / de welcke terstont sullen hart worden als een steen/en bewaert die in een naeu glas wel dicht toegestopt / want de locht soude het doen smilten. Een sake moet gy gade slaen/ in het koocken der Corosijven / te weten dat ghy alle vochtigheyt (die willende heel hardt maken)

maken) niet t'eenemael uyt en koockt. Sommighe maken het Ruptorium alleene van stercke Zeep-zieders Looghe / de welcke sy laten uytkoocken tot de hardigheydt des steens.

Andere nemen sesthien oncen van de eerste ende sterckste Zeep-zieders Looghe / ende als die half verkockt is / doen daer by anderhalve once schoone groene ofte blaeuwe Vitriol / ende laten 't koocken als vooren / ende is een goedt Ruptorium.

Andere nemen levende kalck / ende ghecalcineerde Moeyer van Wijn / ende maecken daer van een stercke Looge / ende laten dese Looge als vooren / uyt-koocken.

Ambrosius Parè maeckt sijn fluweele Ruptorium aldus: Asschen ghebrant van boonschooven / met de haeukens der selve / eycken asschen van elck even veel / waer over hy een goet deel schoon water giet / ende blust dan daer in even veel levende kalck / ende dickmaels omroerende / laet dat twee daghen staen weycken: daer na wordt dese Looghe door eenen dicken doeck gegoten soo dickmaels dat de Looghe t'eenemael klaer is / welcke Looge in een kopere ofte verloode aerde panneken met sterck vier wordt verzoden tot hardigheydt des steens / ghelijck ick vooren gheseyt hebbe / ende in kleyne stuckkens ghemaeckt / in een naeuw toegestopt glaesken bewaert.

Lichte maniere om koeckxkens van sap van Calys-hout te maecken.

NEemt de groote rollen van sap van Calys-hout / breeckt die in verscheyden stucken / en leght die in een aerde teyle de selve met water

water besproepende / stelt dan dese teyle sommighe daghen in een Kelder / om te verbochtigen: neemt dan een taerte-panne / bestrijckt die met boter oft Olie van soete Amandelen / leght dan daer in de stucken van sap van Calys-hout / doet dan onder de panne weynigh vier / ende boven toe-deckende / op het scheel wat grooter vier / door dese hitte sal het sap sacht worden / waer van gijy alsdan met eene lichtigheydt koeckens suit formeren / ende de selve zegelen / de welcke kout wesende / terstont sullen hart wesen. Sommighe water daer by doende / smilten dat in een becken / maer het sap wordt als dan licht verbrant. Andere het sap in kleyne stuyckens smijtende / besproeyen die met water / ende laten die sommige dagen inden Kelder staen / ende verbochticht wesende stampen dat als een massa pillen inden mortier / ende maken daer dus met groote moeyte koeckkens af / die latende daer na drooghen.

Maniere om Inct te maken.

NEemt een half pondt bruyne ofte zwarte Galnoten / breeckt die in dry oft vier stucken / klare ende witte Gomme van Arabien een vierendeel / suyvere koperoote dry onceen / doet dit al te samen in een aerde oft steene pot / ende giet daer over een stoop ziedende klaer regen-water / roert het al te samen wel om / ende laet het sommighe daghen in de Sonne staen / somwijlen omroerende.

Rooden Inct.

NEemt een half pint claer ziedende regen-water / ende doet daer in neghen ofte thien

draghmen klare witte Gomme van Arabien/ ghesmolten sijnde/ mengelt daer onder fijn ghestampt Vermillioen / soo vele tot dat u het couleur aenstaet.

Maniere om gecouleurde waters te maken.

Blaeu water

Om blaeu water te maecken / neemt een half pondt levende Kalck / ende giet daer over een pot waters / ende laet het staen sincken / giet dan het klaerste af / ende doet daer in een halve once Sal ammoniacum , ende een once ghebroken Spaens-groen/ het welcke/naer dat hel wel ghemenghelt is/ sult het laten neersincken / ende het klaerste daer af gieten.

Blaeu-groen-water.

Soo ghy het selve begheert blaen-groen te maken/ menghelt daer wat Saffraen onder.

Geel-water.

Wilt ghy het selve gheel hebben / menghelt daer onder wat Oleum sulphuris.

Roodt water,

Roodt water sult ghy aldus maken: Neemt drooghe roode Roosen / koockt die in een weynigh water / ende menghelt daer wat Oleum vitrioli onder. Andere koocken in reghen-water een weynighrken geraspt Brasilli-hout met een luttelken Aluyn. Andere en nemen anders niet als lapkens van Tornesol / ende douwen de selve uyt in water.

Maniere om Ciment te maken om ghebroken potten te lijmen.

Ciment is eene mengelinghe om gebroken steenē ofte pottē te lijmen/ daerom maecktmen't selve van alsulcke couleur/ alsmen begeert op dat het magh over een komen met de steenen/

nen / diemen daer mede wilt lijmen / 't welcke aldus wort ghebruyckt: Men maeckt de stucken / diemen lijmen wil / warm / dan bestrijcktmen die met het Cyment / ende men douwt de stucken dus al warme teghen elckanderen / tot datse beginnen te verkoelen. Neemt twee oncen Was / laet dat smilten / doet dan daer by eerst vier oncen Spiegheiharst / ofte Colophon, dry oncen ghepoeyerde Olibanum, ende acht oncen droogh poeyer van Careelen / van Tichelen / ofte Abaster / op het laetste doet daer by een half once Termentijn / ende laet dit t'samen een half ure ofte meer soetelijck zieden / tot dat het wel hardt wordt / koudt wesende / ofte wel soo langhe / als u de proeve dit sal kennelijck maken. Ofte wel neemt twee oncen Was / ses oncen ghestampten Olibanum, twee oncen Spiegelharst / ses oncen Kareel-poeyer / mengelt ende koockt dese dingen / als voren. Ofte wel neemt droogh peck een once / Spiege-lharst dry oncen / Mastix een once / droogh Kareel poeyer ses oncen / ende een half once Termentijn / mengelt ende koockt dese dinghen als vooren.

Ander maniere om potten die ghescheurt zijn, te lijmen.

NEemt vette ende oude Lijn-zaet-olie / ende Menie / maeckt van dese twee saken een dicke pap: neemt dan een mes / steeckt dat in de splete / op dat sy wat open gae / steeckt die dan vol van dese gemengelde verwe wel effen / treckt dan u mes uyt / ende strijckt van buyten die wel dicht toe / set dan den pot te drooghen inde Sonne / tot dat de verwe steen droogh is. Noteert / dat den pot wel droogh moet sijn / eer

ghy

ghy dit met verwe aenraeckt / slaet oock wel gade / dat gy in dese potten geen heet water en doet / ende sy sal goet zijn. Met dese verwe / al zijnder heele stucken af / kondt die daer mede t' samen lijmen.

Water om de plecken uyt de kleederen te wasschen.

NEemt een pondt Wijnsteen / calcineert die in een Pottebackers oven / soo ick in de descriptie van Oleum tartari gheseyt hebbe / ende met drij pinten regen-waters / maeckt daer van een klare Looge / die gy in een glase flessche bewaren sult / als een goedt water om plecken uyt te doen. Met dit water sult ghy de plecken nat maken / wrijvende het water met den vinger / ofte met een stucxken lakens daer in / ende soo laten drooghen / want de plecken / sullen heel uyt-ghedaen wesen / ende niet meer weder komen.

Maniere om Vernis te maecken van Litargyrium.

NEemt een pondt Lijn-zaet-olie / laet het zieden in een nieuwen aerden verlooden pot / tot dat de vochtigheyt heel uyt is ghevloden / neemt het van 't vier / ende als 't laeu is / roert daer onder een once goude Lytarge heel fijn ghepulveriseert / ende is 't dat het schuymt / neemt het schuym gheduerichlijck af / tot dat het niet meer en schuymt; maer op het laetste set het wat op het vier / op dat het meer mach schuymen; waer 't by aldien dat het met den eersten niet en begonste te schuymen / soo sult ghy 't op 't vier setten / want dat is een teecken dat het niet warm ghenoegh is.

Vernis

Vernis van Carabe dienende tot het vernissen van Luyten ende Violen.

NEemt Carabe / dat is Succinum flavum ; by ons Amber ghenoemt / soo veel als't u belieft / breeckt dat in kleyne stuexkens / leght het dan in een plat nieu verloot teylken / set dat op heete kolen sonder vlamme : laet het soo soetelijck opblasen / somtijdts omroerende / tot dat het al ghesmolten is / maer en laet het niet te langh smilten / want het soude te swart worden / wacht u dock datter de vlamme niet in en schiete. De Carabe aldus bereydt zijnde / siet ghelijck peck / maer tusschen de vingheren ghewreven / is ghelijck stof / het welcke hoe het witter is / hoe het beter is / want het zwartachtigh is te seer verbrandt. Dit dus ghedaen zijnde / neemt een pont Lijnzaet-olie / laet het zieden een vierendeel uers in een nieuwe verloode pot / tot datse bykans brande / werpt dan daer in / noch heet wesende / een half pondt van de bereyde Carabe by : Is 't datse te dick valt / doeter noch wat Olie by / ghezoden als vooren. Terwijl datse noch laeu is / doet daer by een once goude Litarge fijn ghepulveriseert / nemende altijdt het schuym af / tot dat het niet meer en schuyme / soo ick in't voorgaende Vernis ghesept hebbe. Ten laetsten / laetse door een fijn doeckken zijgen ofte passeren / om daer uyt te scheyden alle het gene niet ghesmolten en is gheweest / dit Vernis wordt seer hart en taey / soo dat het niet af en schelfert / ende en wordt oock niet haest van de locht bedorven.

Geel

Geel Vernis die men op de Spaensche leeren leydt, ende doetse schijnen vergult te wesen.

NEemt een nieuwe pot wel verloot / van de grootte nae dat ghy wilt u werck maken / ende stelt die op een Fornejs ofte Ovenken / soo dat de vlamme boven den pot niet en komme / om 't perjckel wille datter de vlamme niet in en slae / want het is bykans ghelijck een Grieckse vier / ende daerom moet men toesien. Neemt dan 40 onceen Lijnzaet-olie / ende doet het soetjes zieden in de voorseyde pot / tot dat het ghenoegh gezoden is 't welcke ghy sult sien is't dat ghy een hinne-veer daer in stekende / ende met een rassigheydt uyt-treckende / siet dat sy verbrant daer uyt komt / maer soo sy niet verbrant en is / moet het noch soo langhe laten zieden / tot dat sy / daer in stekende / verbrandt wordt / dus dan ghezoden zijnde / doet daer in acht onceen Colophonie / ende soo veel Gummi sandaraca, ofte Gummi juniperi, en vier onceen Aloës Hepatica, en maeckt dat alle dese dinghen wel klein ghestampt zijn / ende al t' seffens in de Olie ghedaen / ende altoos geroert met een stock; soo verre alle dese dingen / als eenen bol in een loopen / en klonteren / en weest niet verbaest maer maeckt stercker vier / ende en houdt niet op van roeren / want 't selve ghevoelende / de groote hitte sal smulten / ende dun worden: daer nae laet het soetjes zieden een wijle tijdts / de proeve nemende op een taillioze / ofte papier / oft het vastigheydt ghenomen heeft ofte niet / ende is 't dat het te klaer ofte bleeck is / doet daer in van anderhalve once tot twee onceen toe Aloës succotrina, ende

als 't

als 't u dunckt dat het gheneegh ghezoden is / ende wel van passe / neemt terstont den pot van 't vier / maer en set die niet ontrent de vlamme / want het treckt terstont de vlamme naer hem / ende giet het door een subtijl doeckrken en d'onghesmolte materie / de welcke hier toe niet meer en deught / is somtijts meer dan de helft / ende op dese maniere sulc ghy u Vernis ghemaeckt hebben / het welcke langen tijdt goet blijft / ende hoe het ouder wordt hoe het beter effect doet / stopt het wel nachtwe toe / op datter geen stof in en komme. De Aloe geest het couleur / ende doet van goude schijnen / daerom soo het niet geel genoeg en is / moetter meer Aloe bij doen / d'ander dinghen gheven de vastigheydt.

Maniere om wit Was te maken.

WEckerus in sijn Antidotarium beschrijft twee manieren / d'eerste is wel goet / want hebbe die beproeft / maer beslaet te veel plaetse / ende met de minste wint waeydt het al om verre. Dese is de maniere die men hedensdaeghs ghebruyckt: Smilt hondert pondt Was met vier stoopen waters / ende twee onceen Alupn / ofte oock meer / al naer het tot een pondt toe / naer dat het Was buyt oft het is / ghesmolten zijnde / neemt het schuym af met uwe handen / welcke ghy gheduerighlijck in koudt water sult steken / ende sproept daer in met de handt een half pinte Verjuys / ende van 't vier ghedaen zijnde / laet het eenen tijdt ghedeckt staen / het welcke ghy dan met een lepel stillekens sult afscheppen / ende in een blicke borme gieten. Dese blicke borme moet een voet / ofte wat meer lanck zijn / gemaeckt op de wijse van een ronde trogh / hebbende

hebbende onder vijf / ses / ofte seven gaetjes van de grootte van een groote mouwe spelle. Dese vorme moet ghehangen worden boven een rout hout / gemaeckt als een dicke rolstock / wesende een weynigh langher / als de voornoemde blicke vorme / door welcke hout ghestreecken wordt een ysere spreetjen / het welcke moet rusten op beyde de eynden / op een kuppe vol waters / soo dat het hout half in het water zy / het Was in de vorme ghegoten zijnde / moet op dit hout loopen / en het speetjen met dit hout moet geduerighlijck onghedraept worden / waer door het Was / als met een schave schijnt gheschaeft te wesen / al dit gheschaeft Was sult ghy oock gheduerelijck uyt het water nemen / en in een mande doen / den grondt van het Was en sult ghy niet roeren / maer laten kout worden en stijven / ende als 't kout is / van onder de vuyligheydt met een mes af-snijden. Dit Was sult ghy in de Sonne ontrent thien daghen ofte meer laten liggen op tafels met Canefas bekleet / hebbende rontomme voorden / 't selve somtijts omkeerende / ende begietende met water. Daer nae sult ghy dit noch eens smilten / op de voorgaende maniere met water ende Aluyn / &c. ende laten in de Sonne als voorzen bleecken / daer nae sult het noch eens smilten / ende ghesmolten zijnde / sult daer by doen een half pinte soete melck / in 't ronde met de handt besproeyende / ende een once ghestampte Salpeter. Van 't vier ghedaen zijnde / ende t' eenemael ghesoncken / giet het in ronde houte schellekens uyt / de welcke met water door-droncken zijn / hebbende in den bodem wat water: als sy ghestolt zijn / sult de schijfkens in water legghen / die dan daer uyt nemende / sult die noch seven ofte acht daghen in de

inde Sonne leggheu/ alle daghen omroerende/ ende keerende/ ende doet het met een droogh weer op. Sommighe om de lahage van het Was in te halen/ doen inde tweede smiltinghe Schape-roet/ den een meer dan den ander/ soo dat sommighe tot hondert pont Was thien pont roet nemen/ andere veel meer/ dan t'onrechte/ want 't beneemt seer den luyster ende taepheydt des Was: scheetkens daer men de bier-potten op tafel instelt/ zijn bequaem om de schijfkens te gieten.

Balsem voor de doode Lichamen als sy bewaert ofte versonden moeten worden, op dat sy soo haest niet en bederven ende stincken.

NEemt ghemalen schorsen/ gelijck Huydbetters ghebruycken/ sestien ofte twintigh pondt ofte meer naer dat de Lichamen groot sijn/ Genever-besien ende Comijn-zaedt elck wat ghestampt/ van elcks een pont ofte wat meer/ sommighe handt vollen sout/ghedrooghde Roosen/ Lavendel/ Majorleyne/ Origo ofte diergelijcke ruyckende kruyden/ mengelt dit al t'samen/ ende de Doodt-kiste van binnen heel gepeckt wesende/ bedeckt den bodem dicke met de voorsz. mengelinghe/ leght daer het Lichaem op/ ende met het overschot bedeckt het gheheel Lichaem/ ende de kiste wel toe.

Maniere om root Was te maken.

NEemt gheel Was een half pondt/ klare Spiegelharst twee onceu/ Cermentijn soo het Somer is/ drij onceu en half/ maer is het

Winter / vijf oncen/ smilt dit t'samen / ghesmolten zijnde / doet daer by Menie en Vermelioen van elcks een half once/ende kout gheworden zijnde/ maeckt daer rollekens af.

Maniere om groen Was te maken.

NEemt geel Was een half pondt/ Spiegelharst twee oncen / Termentijn in den Somer dry oncen en half/ inden Winter vijff oncen/ smilt dit t'samen / ende ghestolt zijnde/ doet daer by ghepulveriseert Spaens-groen twee dragmen / Masticot een dragme / ende maeckt daer rollekens af.

By-